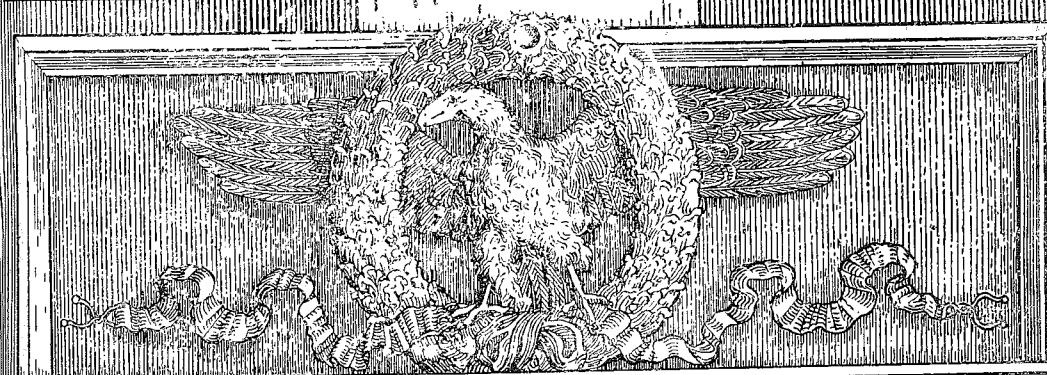

ALMA ROMA

QVIDQVID NON
POSSIDET ARMIS
RELLIGIONE
TENET

C. DEL VECCHIO.

Pro "ALMAE ROMAE,, Sociis

apud Commentarii Administratorem opuscula latine scripta venum dantur,
pretio quod sequitur:

IOSEPHI FORNARI Fridianus. Milesia fabula scenis accommodata apud
ephebea facile agendis. – Venit lib. 2.

IOSEPHI FORNARI Francisculi prandium. Milesia fabula scenis accom-
modata apud ephebea facile agendis. – Venit lib. 2.

HERMINII IACOBELLI In campo latinitatis novi flores. – Si tegu-
mento solut. lib. 5; si xyлина structura aureoque titulo decorat., lib. 6.

I. B. FRANCESIA Euplius. Actio dramatica. – Venit lib. 2.

(*Ils vero qui extra Urbem hos libros mitti iubeant, addendum erit publici cursus
pretium, iuxta normam libell. 0,60 pro singulis exemplaribus.*)

A

Pretium sub
tentrio-
vendum
Vecchio,

Pro lectoribus novisque sociis, qui **integralm ALMAE ROMAE col-
lectionem** habere cupiant ab anno MCMXIV ad expletum annum MCMXXVI,
paucorum exemplarium quae supersunt pretium constituimus libella-
rum 300 pro Italia; pretium duplicatum, libell. Italic. scilicet 600, pro
exteris gentibus.

Hae vero collectiones, adiecta in litteris pecunia per nummariam
syngrapham (vulgo *chèque*) in Urbe exigendam, *recto tramite* requiren-
dae sunt ab **ALMAE ROMAE** administratore (*Roma, 12, Via del
Governo Vecchio, 96*): quod enim pretium positum est, non sinit ut
foenus aliquod bibliopolis, vel mediatoribus quibusvis rependi possit.

¹ Prima
stri, nunc in
toris, ut ip-
participemus
diebus ab U

ALMA ROMA

LATINITATIS PRAECONIUM SINGULIS MENSIBUS EDITUM

Premium subnotationis an. MCMXXVII est pro Italia libell. 15; pro Civitatibus Foederatis Americae septentrionalis et Canada doll. 3; pro ceteris nationibus summa italicas lib. 30 exaequans; *ante solendum rectoque tramite mittendum ad IOSEPHUM FORNARI doctorēm, Romā, 12, Via del Governo Vecchio, 96.*

AD FELICEM RAMORINO

QVI SEPTVAGESIMVM QVINTVM IAM ANNVM EMENSVS
 A NOBILISSIMO SVO DOCENDI MVNERE
 DISCEDIT
 « NON QVASI FERIATVS IN SABBATO »
 « SED TAMQVAM OPERARIVS IN NEGOTIO »
 MANSVRVS¹

*Munere cum excedis, multo perfunctus honore,
 Quem magni debes viribus ingenii;
 Cumque tibi vivax, minime et rugosa senecta est,
 Qua potes in studiis continuare viam,
 Non possum ex animo quin te demirer et ipse
 Signati spatii ferrea iura querar.
 Nempe tuo quicquid lustrasti lumine mentis,
 Perfectum, referens cum novitate, facis.
 Censeris varia doctrina multiplicique,
 Subtile est, cultum, iudiciumque tuum.*

¹ Primas hodie damus huic carmini MARCI GALDI nostri, nunc in Papiensi Athenaeo latinarum litterarum doctoris, ut ipsi nos amplissimis honoribus quodammodo participemus venerando magistro FELICI RAMORINO hisce diebus ab Universitate Catholica, a Sacro Corde nunciu-

pata, in eius discessu tributis. Sit hoc grati animi et obsequi parvum licet testimonium in virum clarissimum, qui nos et opus nostrum ab *Almae Romae* ortu summa benevolentia est prosequitus et prosequitur; sit item augurium, ut *FELICEM* vere eum Deus fortunet in aevum! (I. F.).

*Seu te pertentat Saturnius horridus ille,
 Cui tot sollertes incubuere viri;
 Seu tibi complicitas enodat Persius umbras
     - Difficilis labor - et mentis operta sua;
 Quicquid correctans, vestigia quaeque requirens
     Scriptorum, indagas si Tacitique vices;
 Seu monumenta doces, quibus enitet illa Latina
     In scriptis virtus, interitura nihil;
 Denique sive patres, quos iure Ecclesia laudat
     Summos, explanas, firmaque praesidia:
 Splendida tot praebebas doctrinae signa vetustae,
     Uberibus campis tot segetesque metis.
 Semper enim expositis attente rebus adhaeres,
     Spernis et ambages, irrita consilii.
 Usque viam pergis, definitamque retractas
     Materiem, ut nequeat cognita rursus agi.
 Quid vero numeris permirram prosequar artem
     Scribendi lingua qua uteris in Latia?
 Ipse ego cum fructu meditatus scripta relegi,
     Quae nunc Romanae tradis ephemeridi.
 Nec quantum laudis tribuat studiosa iuventus
     Aut tua praetereo nomina docta colat.
 Quisquis enim vehementer amat, te quisquis honorat,
     Doctrinae fructus concoquiturque tuae.
 Nam duo conectis, quae vix sociantur in unum:
     Est bonitas simplex cum gravitate tibi.
 His tu concilias animos virtutibus, inde
     Et memores reddis, semper et allicies.
 Quod si nunc meritis cumulato munere cedis,
     Sique scholam linquis, non sine maestitia:
 Hic plausus, laudes, conferta hominumque corona
     Omnibus est quanti sis valeasque notae.
 Non obscurus abis, nulli est incognita virtus,
     Virtutis longe lucida signa micant.
 Quae multos gnava duxisti mente per annos,
     Durant: semper erit continuatus honor.*

*Utere iam dulci, post tot perfecta, quiete,
 Utere, quod merito te decet ista quies.
 Laetus quod multi linquis monumenta laboris,
     Quodque tuum plausu concelebratur opus.
 Exemplum das curae multae pervigilisque:
     Exemplum de te ducere iam liceat.
 Ingenio stimulus, studiorum imponis et arti:
     Iam procul e ludo, multa fovere potes.
 Non rude donatum te curis eximis ullis:
     Haud raro senium fertiliora facit.
 Vive diu felix, Felicis nomine dictus,
     Teque omni donet prosperitate Deus.*

D. Ticini, pridie Non. Iun. MCMXXVII.

M. GALDI.

De latinarum litterarum historia paelectiones

Inscriptio columnae rostratae.

Vides, lector benigne, quam multa monumenta iam priscis temporibus apud Romanos exstant, litteris mandata ad memoriam rerum gestarum servandam et egregios cives debitibus laudibus exornandos. Sed horum monumentorum nihil exstat nunc, nisi memoria apud rerum scriptores. Contra, oculis nostris adhuc admirari, perlegere, interpretari possumus illam inscriptionem, quae in columna rostrata incisa est in honorem C. Duillii, qui primus navalem triumphum egit de Poenis anno CCLX a. C. n. Haec enim columna in foro posita erat; titulique fragmenta mar morea, ibi saeculo XVI reperta prope Septimii Severi arcum, etiam nunc in Musaeo Capitolino servantur.

Non est quidem silentio praetereundum hanc inscriptionem a recentioribus criticis

ad Augusti demum vel Claudi aetatem pertinere creditam esse, ab aliquo antiquitatis studioso confictam, fortasse ex ipsius Livii annalibus (secundae decadis nunc deperditae) desumptam. Nihilominus nulla causa est cur eam nos in hac antiquarum rerum expositione praetereamus; nec certe roquin defuerunt memoria nostra, qui eam quaesitis argumentis ut veram et germanam demonstrare conarentur;¹ certe veram habuerunt et Plinius Senior (*H. n.* 34, 5, 20), qui sciebat eam in foro aetate sua adhuc esse et Quintilianus (I, 7, 12), qui frequentiam litterae pluribus verbis adiectae notabat; ut taceamus de Seryio, qui ad G. III, 29 de duabus rostratis columnis Duilio positis loquitur, quarum alteram conspici aiebat in rostris, alteram ante circum.

Utut est, ecce rostratae columnae inscriptionem ita ut suppletis lacunis (a Mommseno) solet exhiberi.²

¹ Videsis Wölfflinum in: *Sitzungber. d. Ak. d. W.*, München, 1890, I, p. 298.

² V. DESSAU, *Inscript. lat. sel.*, I, p. 19.

¹ Cfr. fasc. sup.

secessANosque . . . . . op-
sidioneD EXEMET · LECIONEsque Cartaciniensis omnis
maxIMOSQVE · MACISTRaTOS Luci palam post dies
nOVEM · CASTREIS · EXFOCIONT · MACelamque oppidum vi
pVCNANDOD · CEPET · ENQVE · EODEM · MACistradud bene
rEM · NAVEBOS · MARID · CONSOL · PRIMOS Ceset copiasque
cLASESQVE · NAVALES · PRIMOS · ORNAVET · PAravelque
CVMQVE · EIS · NAVEBOS · CLASEIS · POENICAS · OMNIS itemque ma-
xVMAS COPIAS · CARTACINIENSIS · PRAESENTED hannibaled
10 DICTATORED OloroM · IN · ALToD MARID PVCNandod vicet
viQVE NAVEis cepeT · CVM · SOCIEIS · SEPTEResmon unam quin
queremesOSQVE · TRIRESMOSQVE · NAVEIS · XXX merset XIII
aurom · CAPTOM · NVMEI CI CI CI CI CI CI D C C
arcenTOM · CAPTOM · PRAEDA · NVMEI CCCI CCCC C . . .
omne CAPTOM · AES CCCICCC 2 · 3 · 4 · 5 · 6 · 7 · 8 . . .
. . . CCCICCC 2 · 3 · 4 · 5 · 6 · 7 · 8 · 9 · 10 · 11 · 12 · 13 . . . pri-
mos QVOQVE · NAVALED · PRAEDAD · POPLOM donavet pri-
mosque CARTACINIENSIS inceNVOS Duxit in
triumpod . . . . . EIS . . . . . CAPT . . . . .

Ne quod dubium tibi relinquatur, lector
benigne, de interpretatione huius tituli,
ecce eum latinitate nostra transcriptum:

«(C. Duilius M. filius M. nepos consul)
Segestanos... obsidione exemit; legiones
que Carthaginienses omnes et maximus
magistratus luci palam post dies novem
ex castris effugiunt; Macellamque oppi-
dum vi pugnando cepit. Inque eodem
magistratu bene rem navibus mari con-
sul primus gessit, copiasque classesque
navales primus ornavit paravitque. Cum-
que eis navibus classes Poenicas omnes,
item maximas copias Carthaginienses,
praesente Hannibale dictatore illorum,
in alto mari pugnando vicit; vique naves
cepit cum sociis, septiremem unam, quin-
queremesque triremesque naves XXX,
mersit XIII. Aurum captum nummi tria
milia septingenti; argentum captum
praeda nummi (bis?) centena milia; omne
captum aes centena milia (plus) vicies.
Primus quoque navalii praeda populum

«donavit, primusque Carthaginienses in-
genios duxit in triumpho .....»

De rebus gestis, quae hic memorantur
locupletissimus auctor nobis est Polybius
in I^o Historiarum. Postquam enim causas
et initium primi Romanorum contra Car-
thaginienses belli perspicue exposuit, capite XXII° narrat, C. Duilium (consulem
anni CCXL a. C.) qui terrestribus copiis in
Sicilia praererat, audita Cn. Cornelii Scipionis
apud Liparaeorum oppidum clade, terrestribus copiis tribunis traditis, ad clas-
sem romanam traiecerat, post, audacter
hostium classem, cui Hannibal praererat,
apud Mylas aggressum esse et apparatus
illius ope, cui corvorum nomen inditum
erat, splendidam illam victoriam de Poenis
retulisse, unde primus Romanorum triumphum
navalem meruisse dicebatur. Post
eam victoriam contra omnium opinionem
reportatam, pergit Polybius (cap. XXIV°),
Romani προστάχόντες τῇ Σικελίᾳ Siciliae insulae rebus animum advertentes, τὴν τε

Αἰγεστέων ἔλυσαν πολιορκίαν ἐσχάτως αὐτῶν ἥδη
διακειμένων, et Aegestanos ad ultima iam
redactos obsidione liberaverunt, κατὰ τε
τὴν ἐκ τῆς Αἰγέστης ἀναχώρησιν Μάκελλαν πόλιν
κατὰ κράτος εἶλον, et Aegesta profecti Ma-
cellam oppidum vi expugnarunt.

Quod igitur narrat Polybius in Sicula
terra evenisse post navalem victoriam, id
in Duiiana inscriptione inverso ordine
laudatur. De fuga autem ex castris Seges-
tanis Carthaginiensium omnium maxi-
mique eorum magistratus, qui Hamilcar
erat, testem habemus Zonaram, qui VIII, 1
confirmat μηδὲ εἰς χεῖρας αὐτῷ τοῦ Ἀμιλκού
ιλθεῖν ὑπομενάντος, non exspectasse Hamil-
carem donec in victoris manus veniret.
— Quod vero in inscriptione *dictator* ap-
pelletur magistratus qui classi Carthagi-
niensium praererat, mirum fortasse legen-
tibus videbitur; at Cato etiam apud Gellium
(2, 19; 10, 24) hac voce utitur, itemque Iu-
stinus, Trogi epitomator, (19, 1, 7) laudat
Hasdrubalis cum quattuor triumphis un-
decim *dictaturas*. — De numero navium
apud Mylas captarum, praeter Polybium,¹
audire licet Orosium, qui (4, 7) ait: «Han-
nibal, amissa navi qua vehebatur (est ipsa
septiremis), scapha subductus aufugit, tri-
ginta et una naves eius captae, tredecim
mersae, tria milia hominum occisa, septem
milia capta referuntur». ² — De auro, ar-
gento, aere tunc capto omnia significat co-
lumnae inscriptio; nempe aurei nummi
fuerunt tria milia septingenti; argenti, ei
quot significantur signo, quod idem est
ac CCCICCC (centena milia), bis saltem re-
petito; aes denique captum quantum desi-
gnatur eodem signo plus vicies, fortasse
tricies, repetito (100000 × 30 = 3000000);

¹ I, 23, 7: τριάκοντα μὲν τὰς πρώτας συμβα-
λόντας ναῦς αὐτάγδρους ἐπέβαλον, σὺν αἷς ἐγέ-
νετο εἰχιδάλωτον καὶ τοῦ στρατηγοῦ πλόον
(nempe eam quae in inscriptione dicitur: septeresmos
una). Άννιβας δὲ ἀνέλπιστως καὶ παραβόλως αὐ-
τὸς ἐν τῇ σκάφῃ διέφυγε.

² Cfr. *Eutropium*, 2, 20.

quod quae vis pecuniae sit romano nomi-
smate vel peritissimi harum rerum haud
satis sciunt. — De triumpho denique
C. Duilio decreto, periocha Liviani libri
XVII haec habet: «... primus... omnium
Romanorum ducum navalis victoriae duxit
triumphum; ob quam causam ei perpe-
tuus honos habitus est, ut revertenti a cena
tibicines canerent et funale praeseretur». Ex
inscriptione discimus, Duiilium primum
navali praeda populum donavisse, primum
que etiam in triumpho ingenuos Cartha-
ginienses duxisse.

Quod ad linguam pertinet, indicia anti-
quitatis multa deprehendes, studiose lector;
c litteram pro *g* (*lecciones*, *macistratos*,
exfociont etc.); nominativi casus formas
in -os desinentes (*macistratos*, *primos* etc.);
accusandi casus numero multitudinis in
-is vel -eis (*Carthaginiensis*, *claseis*, *om-
nis*, *naveis*), praesertim d litteram in ab-
lativis vocibus adiectam (*obsidioned*, *puc-
nandod*, *marid*, *dictatored*, *in altod ma-
rid*, *navaled*, *praedad*, etc.); verborum
formas in -et pro -it (*exemet*, *cepet*, *orna-
vet* etc.); in -ont pro -unt (*exfociont*); adde:
navebos (= navibus); *olorom* (= illorum);
poploM (= populum), *septeresmon*, *tri-
remos* pro septirenum vel septiremem, tri-
remos vel triremes, etc. etc. — Quod inter-
dum varia forma adpareat (*clases*... *cla-
seis*, *maximos*... *maxumas*, *Cartaginien-
sis*... *naveis*), quod *praeda* scribitur, non
praida, quod illud *numei* et hoc ipsum
praeda structura paratactica cum subiecto
sententiae (*aurom captom*, *arcenom cap-
tom*) iungitur, haec pro argumento habita-
sunt non sincerae antiquitatis; quod vix
probabile existimo, nam qui possumus lati-
ni sermonis condicionem medio ferme
tertio ante C. n. saeculo agnoscere et as-
severare, ita ut certe distinguamus: «id
huius aetatis est, id non»? Nonne poterat
eo tempore iam immutari lingua et novas
sumere formas, ita ut, exempli gratia,
praeda iam a nonnullis enuntiaretur pro

antiquiore *praida?* Nec totius inscriptio-
nis tenor rhetoricum illud sapit quod non-
nullis nimium nasutis philologis aevi no-
stri visum est.

Res igitur adhuc sub iudice relinquatur; euidem non infitor, me ad eorum opinionem inclinare atque propendere, qui inscriptionem rostratae columnae ut sinceram et suae vere aetatis adfirmant.

(Ad proximum numerum).

FELIX RAMORINUS.

DE SANCTO MAXIMO

PRIMO TAURINENSIMUM PONTIFICE

Haud paucos, quos tamdiu *Alma Roma* lectores habet atque amantes, saepenumero querentes audivi, libros latine conscriptos plane desiderari, qui christiana sapientiae scriptores, quos Patres merito appellamus, simpliciter in vulgus edant, eosque, qualescumque sunt, nobis ostendant.

Ipsi enim, doctrina christiana enutriti, oratores et philosophi floruerunt, quum primum christiani in vulgus prodirent, unde novus sapientiae rivulus, quasi incorruptus quidam succus et sanguis, in latinas litteras influxit.

Ad scientiam vero quod attinet rerum expetendarum et fugiendarum, itemque ad animi excelsitatem et magnitudinem, quae humana omnia despiciat, et infra se posita arbitretur, Plato ipse, Tullius et Tacitus longe illis cesserunt.

Et ipse Thomas Vallaurius, immortalis magister meus, qui longa atque sapienti latinarum elegantiarum consuetudine abreptus, hos quamquam venustae et concinnatae orationis saecula incusat, quasi barbarum atque horridum scribendi genus plerumque usurpassent, in melius conversus, sese corripit, et ipsos litterarum latinarum sospitatores quodammodo dicendos esse profitetur. In his ponere et principem prope

locum obtinentem, Maximum, primum Taurinensium Pontificem, non dubitabo.

Ipse enim virtutibus insignis et religionis studio, vi praesertim caritatis atque eloquentiae merito inclaruit. Ut apud Insulaires, suppari prope aetate, primas Ambrosius facile de latino eloquio retulit, sic Maximus tum facundia, tum sapientia conspicuus Taurinensibus apparuit. Re enim vera, in suis orationibus ad populum habitis interdum ad Ciceronis maiestatem adsurgit. Et saepe quasi ex tempore, ut dicitur, ad plebem orabat, quia suos in religione paterna assiduitate docere consuevit, atque Numinum cultum totis viribus oppugnare in deliciis habuit. Quam ob rem probabilis orator usque appetet, et cupidissimus suorum salutis, singularis prudentia et industria fuit. Et tantum urbanitatis in se habet, ut Romanus esse plane videatur.

In maximo pretio Sanctum Maximum semper habuerunt Taurinenses, eumque patrem ac patronum excoluerunt. Honore et titulo exornari doctoris eum voluissent euidem, et saepe saepius hanc rem a Pontificibus Romanis assidua prece exorarunt. Verum quum complures civitates in Italia eum sibi civem atque Episcopum attribuant, lis adhuc sub iudice versatur. Taurinenses vero, quum prae ceteris suum appellant, labentibus annis, suum, praeter omnium contestationem, adtribuendum esse iure confidunt.

Eius enim dictio ea certe enitescit styli virtute, ut nihil sit iucundius, nihil expressius. Quis illo gravior, quis acerbior in pravis moribus vituperandis, ut a peccatis abstineant; quis demum in docendo subtilior? Et eo studio ad maximorum oratorum imitationem se composuit, ut in summo honore penes omnes habitus sit, et elegantissimus latinae linguae cultor, et inter praestantissimos oratores iure ponneretur.

Eius opera pluries in vulgus edita,

magno equidem litterarum romanarum decore lectorum manibus etiam nunc te-
runtur.

Sub finem saeculi christiani decimi octavi, Pius VI, Pontifex Maximus, admirantibus omnibus, Romae in uno modo volumine collectas omnes Maximi nostri orationes in vulgus edi iussit, atque elegantissimis verbis praefatus Victorio Amadeo tertio Sardiniae Regi in eius obsequium et benevolentiae significationem dicari voluit. Iuvabit et hac nostra aetate in medium proferre nepotumque in mentem revocare amplissimas laudes quibus Pontifex Caroli Emmanuelis I praesertim fidem commendavit: «Eum principem splendori generis, quod a claris augustisque imperatoribus duxerat, insignem iunxit in Ecclesiam pietatem, ac summis opibus, invictaque animi magnitudine, constantia, firmitate, tam strenue pro Sede Petri fideque pugnasse, ut *antiquam suorum progenitorum aestimationem servarit, integrumque perpetuo retinuerit virtutis et gloriae hereditatem.*

Haec autem editio Romana, omnium librarium artium elegantias exornata, omnibus commendata, nunc plane desideratur. Cui volumini in vulgus primum ingressuro, Horatius immortalis carmine suo omnia adprecatus dignissime diceret:

Silicet ut prostes Sisiorum pumice dignum!

Novissime, memoria nostra, Carolus Ferreri, singularis exempli sacerdos, idemque eximius orator, magnificam maximi eloquentiam admiratus atque eius eloquii amplitudinem itemque suavitatem, modestam utique S. Maximi Orationum editionem curavit, quae multitudine lectorum rapidissime evanuit. Nil mirum sane, si Subalpina regio, etsi in multas partes divisa et ingenio saepe et institutis dissona, tanti Viri opere consilioque brevi tamen in unum morum consensum coalescere consuevit.

SENIOR.

De Sienkiewicci fabula Milesia quae in-
scribitur «Quo vadis?», cum Man-
zonii «Sponsis», comparata.¹

Memoria tenemus, fabula Milesia, quae inscribitur «Quo vadis?», vix in lucem edita, quanto hominum studio atque admiratione accepta sit. Vere dici potest, nullum fere eius generis librum, si Manzonianum illum excepis, tantum publico usu fuisse contritum. Neque solum indocti aut scioli, qui eiusmodi narrationibus delectari solent, eam avide arripuerunt, sed etiam sapientissimus quisque haud indignum sua gravitate putavit in eius lectione aliquid temporis consumere. Multae tum controversiae, aliis alter iudicantibus, exstiterunt. Fuerunt qui artem scriptoris quasi falsam vituperarent negarentque eam conformatam esse ad aeternam pulchritudinis speciem animis nostris divinitus insitam. Istam pulchritudinem artificio quadam arcessitam esse: itaque fore ut brevi et illa imperitorum admiratio et hic doctorum hominum adsensus evanescerent. Alii in ipsa narrationis materia nihil admodum novi inesse dicebant; eam multis rebus refertam arguebant, quae in libris per vulgatis invenirentur; multa ex Renano, multa ex Wisemanio esse de prompta. Quin etiam genus universum fabulae ad modum Wisemanianae «Fabiolae» conflatum esse, quum tamen hic scriptor in moribus illius aetatis describendis audacius versatus esset. Haec aliaque eiusmodi

¹ Quae de summo Manzonii opere, Angelo Perugini auctore, in superioribus mensis Martii et Aprilis fasciculis edidimus, mihi in mentem revocarunt scriptum hoc desideratissimi magistri mei, ac deinde collegae, Antonii Cima; quod eo libentius referre hodie cogitavi, quia tum memoriam renovaret doctoris claramissimi, cito nimis ab humanarum litterarum cultu abrepti, tum novam occasionem praebet saeculari commemorationi Manzoniani immortalis operis iterum participandi. (I. F.)

tum disputabantur: quae vera sint, nec ne, in medio relinquemus. Nunc nonnulla dicenda de imitatione, quam multi in hoc libro reprehendere sibi visi sunt; cuius rei indicium certius ac firmius ferre licet. Nam in arte scriptoris examinanda, quum sua cuncta placent, fieri potest ut, praediudicatis opinionibus acti, a recta via aberremus. At, contra, ubi statuendum sit, quantum auctor ipse sibi, quantum ceteris debeat, non in opinione, sed in ipsa veritate versamur.

Ac mihi quidem rem tetigisse praeter omnes videntur ii, qui contendunt Sienkiewictum vestigiis Manzonii nostri instituisse, quum multa ostenderent, quae ex divinis illis «Sponsis» quasi ex aliquo purissimo fonte derivasset. Nos vero in quibusdam ephemericibus eamdem sententiam probare conati sumus, quum tamen de aliis quicquam compertum haberemus. Quod, opinor, magnum argumentum est contra ineptum quemdam criticum, qui cum leviter tum petulanter haec mera somnia esse iudicavit. Nam si plutes, quum alias de alio nihil unquam atdiverit, eamdem sententiam defendunt, fatendum est, in ea sententia aliquid veri inesse; nisi forte tu, cuius oculi ad solem caecutiunt, melius atque acrius vides quam Julius Cappuccini, quam Atilius De Marchi, quam Aeneas Guarnerio, quam Felix Martini, quam Guido Mazzoni, quam Carolus Pascual, quam Christophorus Pasqualigo, quam Cajetanus Quadri, quam Albertus Rondani, quam sexcenti alii, quorum nomina longum est recensere, qui omnes se idem sentire declaraverunt. Sed istum Aristarchum male natum relinquamus, et ad rem redeamus.

Sunt igitur apud Sienkiewictum, quae item apud Manzonium inveniamus, quod animadvertis quoque vir quidam doctus, Antonius Cavalli, in libello Placentiae

emisso.¹ Qui quum de utraque fabula prudenter iudicium ferret, tum ita eas inter se comparavit, ut concluderet Sienkiewictum miro quodam modo, quamvis aliam materiam tractavisset, Manzonianam fabulam expressisse. Quod etsi fortasse nimium videbitur, tamen operae pretium est eius praecipua argumenta summatis referre.

Principio, uterque scriptor aetatem certam describendam sumpsit, idque et doce et perspicue fecit.

Apud utrumque idem fere est contextus narrationis, quum bini sponsi, multis obiectis difficultatibus, impedianter ne sua vota persolvant. Quorum casus mirum quantum inter se similes sunt. Quae de Lucia narrantur a Manzonio, raptus, fuga, occultatio, eadem de Lygia a Sienkiewictio; alterius causa Innominatus totum vitae suae genus convertit, itemque propter alteram Vinicius. Atque ut apud illum publica mala, fames et pestilentia, magnam vim in Luciae fatum habent, ita apud hunc incendium Urbis et Christianorum caedes cum Lygiae casibus conectuntur. Sed tandem utrumque sponsorum par, e gravissimis periculis emersum, matrimonio feliciter iungitur.

Ac multo magis utriusque fabulae similitudo appareat, si quis singulas res a quoque scriptore enarratas consideret. Vinicii amor initio cupiditati impotenti Roderici consimilis est; quorum festinatio, quum servos exspectant ad virginem rapientem missos, iisdem fere verbis - (ut ego quoque animadyerti) - ab utroque describitur. Neque aliter effinguntur huc Luciae, illic Lygiae casti amores; huc Rentii, illic Vinicii anxius animus, quum uterque per urbem, pestilentia aut incendio vastam, pererrat incertus, vivamne an mortuam eam sit reperturus. Quorum alter in valedicinari, alter in carcerem, quum fur-

¹ V. Biblioteca delle Scuole Italiane, mense Aprili MCM.

¹ Prof. ANTONIO CAVALLI, *Quo Vadis?*, Studio critico, Placentiae, typis Solari, MCML.

tim se immiserit, in ipsam tandem casu quodam incidit.

Minus fortasse adsentiendum est huic viro docto, quum personas utriusque fabulae inter se comparat. Quod scribit, Vinicum ex tribus personis Manzonianis esse confusum, Roderici, Innominati, Rentii, laudo; sed quid Petronio cum Atilio comite et Ferrante? ex quibus unam Petronii personam conflatam esse putat. Chiloni vero quid cum Abundio? Uterque, fateor, timidus ignavusque; sed alter perfidus ac puniendi doloris cupidissimus, alter, si quaeras, haudquaquam improbus. Quod autem existimat, personas Petri et Pauli, elatas nimis ac divinas, vix a scriptore ullo effungi posse, multis exemplis haec opinio refellitur. In quo genere animadvertisendum erat, colloquium Chilonis et Pauli haud minimam similitudinem habere cum colloquio Innominati et Friderici cardinalis; quin etiam, ut iam docui, verbis ipsis haec colloquia conspirant.

Ex iis, quae adhuc adnotavimus, apparet, hunc virum doctum - (quamquam id nusquam aperte confirmat) - iudicare, Sienkiewictum scientem ac dedita opera Manzonii vestigia sequutum esse. Ego, contra, crediderim, id eum imprudenter fecisse. Nam si quae siveris ex ipso Sienkiewictio num Manzonium imitatus fuerit, responderit fortasse, quum librum suum conscriberet, fabulam Manzonianam minime sibi obversatam fuisse. At si proprius eius fabulam consideraveris, perspicuum erit, ut modo vidimus; multa in ea inesse, quae Manzonii opus redoleant. Non tamen Sienkiewictio dicendum erit, quod olim Cicero Ennio: «Si fateris, sumpsisti; si negas, surripuisti». Saepe enim accidere solet ut scriptor aliquis invitus excitet res in sua cogitatione iampridem positas, easque in novas formas conversas ita prodat, ut et ipsius et non ipsius esse pariter dici possint. Est enim quoddam

imitationis genus, quod vel imprudentis scriptoris animum subire et quodammodo sub eius stilum irrepere videatur.

ANTONIUS CIMA.

IN FESTO BEATI PETRI

SALUS ITALIAE PONTIFEX!

*Immane quantum luminis indiges
Praeclara proles, quae Italiam incolis,*

*Ne, face missa veritatis,
Per tenebras rapeare lugens.*

*Specta supernum sidus ab aethere,
Quod sole splendens clarus, emicat*

*De Sede Petri indesinenter,
Gentibus omnibus ad salutem.*

*Tu sola in omnes Natio praevalens
Tam gloriosa, atque ut Domina imperas*

*Orbis magistra, et commoraris
Perpetuo in populos verenda.*

*Te barbarorum haud contudit impetus,
Non Te venenum polluit haeresum;*

Constans iter rectum secuta,

Mirifice gradiens preeibas.

*Ast undenam tanta haec tua gloria
Et vis? sed a Pontifice effluit,*

Quem possides de iure pleno,

Atque hominum generi invidenda?

*Equis tui dux per medios stetit
Hostes, nisi alti claviger imperi*

Petrus regens, qui spiritali

Te gladio tegit ac tuerur?

*Delenda fors narratio quaelibet
Si de potenti Pontificis manu*

Victorias a Te relatas

Non reputes ubicumque tentas?

*Certe salus stat pro Italico solo
Romana sedes, quae ut fuit antea*

Saeclis remotis, nec negandumst,

Sic erit indubia et futuris.

*Ergo Petrum et nunc suppliciter voca
Verum patronum; cordis ab intimo*

Exquire pacem; tum beate

Omnimodam et cito consequeris.

Anagniae, Kal. Iun. MCMXXVII.

JOSEPHUS RINALDINI S. J.

ARCHAEOLOGICAE NOTAE

De Romanorum conviviis.

Duplicem fuisse conviviorum rationem dici iure posse propterea videtur, quod alia publica, alia privata exstiterunt. Atque publica quidem illa erant, quo aut multa pars populi, aut universa multitudo vocabatur. Huius fuere generis, quae a consulibus designatis senatorio atque equestri ordini parari solebant; uti patet ex Plinio (XIV, 15) et Vopisco in *Aureliano* (XII). Praeterea quae a belli duce triumphum acturo cunctis vulgo praebebantur; quae singulari nomenclatura *Coenae triumpulares* nuncupata, teste eodem Plinio (IX, 55). Denique illa, quae vel ludorum, vel dedicationum, vel aliarum celebritatum causa agebantur.¹ Quae sane universa convivia, ad quae habenda amplio admodum loco opus erat, in Capitolii plerumque porticibus celebrari sollempne fuit.

Privata autem erant, quae domestico more inter amicos inibantur. De his sermonem instituemus, quum de prioribus illis nihil ultra peculiare adeo emineat, ut in eo diutius necesse sit immorari.

**

Privatarum aedium locus, ubi coenabant Romani, appellatus a re ipsa *Coenaculum*, *Coenatio* ac *Triclinium* est. Atque haec certe communia fuere nomina. Sed et singulare porro aliud, ab aliquo petum numine, eidem indere non rarum fuit. Itaque celebre est Luculli triclinium *Apollo* apud Plutarchum nuncupatum.

Constitutum autem coenaculum fuit primitus in ima domo; tum ad superam translatum; idque in causa fuit, quamobrem tota tandem summa illa aedium pars, ampliata appellatione, coenaculum voca-

retur. De qua re sic Varro (IV, 1, 33): « Ubi coenabant – inquit – Coenaculum vocabant. Posteaquam in superiore parte coenitare coeperunt, superioris domus universa, Coenacula dicta ».

Ex hac altera coenaculi notione primum est cognoscere quid sibi voluerint universa illa scriptorum loca ubi coenacula a pauperibus habitata produntur. Nimurum in consuetudinem demum venerat, ut superae aedium partes inquiline huius generis locarentur. Itaque Iuvenalis (X), ut iudicaret egenorum domos a Neronis ditiorum opibus inhiantis fuisse tutas, inquit:

*Egregias Lateranorum obsidet aedes
Tota cohors: rarus venit in coenacula miles.*

Quoniam autem ad huiusmodi domicilia scalis ascendere necesse erat, hinc, ubi plura essent in una domo aliis alia superstructa coenacula, plures etiam scalae forent oportebat; unde est factum, ut nonnunquam ipso scalarum numero coenaculorum numerus designaretur. Hac ratione Martialis (I, 118):

Et scalis habito tribus, sed altis.

Ob hunc eundem coenaculorum usum *coenaculariam* facere dicti fuerunt, qui conducta coenacula tota aliis per partes elocando quaestum faciebant.

Ceterum non una tantum coenatione Romani vulgo homines contenti erant, quum quisque ferme, quo ea foret anni temporibus opportunior, tum aestivam, tum hibernam habere vellet. Eiusmodi morem prodidit Varro (I. R. R., 13) his dictis: « Ut spectent sua aestiva triclinaria ad frigus orientis, hiberna ad solem occidentem ».

Id praeterea ad pompam praecipuum invexit luxus, qui malo publico natus quolibet irrepere consuevit, ut illius lacunar, quorumdam machinamentorum ope, pluries inter coenam immutaretur. Huc pertinet Seneca illud (*Epist.* 90): « Qui versatilia coenationum laquearia ita coag-

mentat, ut subinde alia facies² atque alia succedat, et toties tecta, quoties fercula mutentur ».

**

Hora, qua Romani convivia inibant, occidentis fere solis erat, nimurum aestivo tempore nona, hiberno decima. Hinc Tullius:³ « Accubueram hora nona, quum id litterarum exempla in codicillis exaravi ». Rursus, ad Herennium:⁴ « Visit triclinium stratum... vos huc hora decima venitote ».

Quum igitur id esset vulgari consuetudine constitutum coenandi tempus, hinc quae convivia maturius instituerentur, « tempestiva » discriminis ergo dicebantur. Cicero ad Atticum:⁵ « Multa – inquit – a me tempestivis conviviis disputantur ». Et in Verrem:⁶ « Statuitur Lollius in illo tempestivo gladiatorum convivio ». In quam ipsam rem illa quoque dicendi ratio de die convivari fuit adhibita. Hac ratione Catullus, in *Carmine XLVII*:

*Vos convivia lauta sumptuose
De die facitis.*

E quibus universis locis illud praeterea paret, convivia huius generis non semper male audiisse: etenim ubi non inde erat, ut gulae largius indulgeretur, probro non vertebantur. Contra autem, quae « tempestiva » dicta aliquoties occurrint, ea quidem nunquam non in deteriore partem accepta sunt, eo scilicet sensu, ut semper effusionem edendi bibendique licentia secum ferrent; licet, quod ad vim nominis attinet, utraque tempestiva, atque intempestiva unum idemque fuerint, quae nimurum sive ante, sive extra tempus inirentur. Illorum igitur eruditorum auctoritati non acquiescimus, qui eo tempestiva convivia ab intempestivis discrepasse asserunt, quod

altera instituerentur temperius, altera longius protraherentur: etenim huius quidem generis sententiae non nimopere antiquitas suffragatur. De his interim postremis sic facta habetur mentio apud Curtium (V, 2): « Quum intempestivis conviviis dies pariter noctesque consumeret ».

Ex eo autem, quod relatum est, statam coenandi horam veteribus sub vesperam fuisse, ne tandem id concludas ante hoc tempus eos omnino cibo abstinuisse. Vulgatissima enim consuetudo fuit, ut circa meridiem aliquid eiusmodi sumerent, quo ruens stomachus fulciretur; id quod vocatum *Prandium* est, quale prorsus significatur verbis illis Horatii:

*Pransus non avide, quantum interpellat inani
Ventre diem durare.*

Ad hoc, alia duo diei tempora exstiterunt, quibus etiam per nonnullos esuidabant opera, videlicet matutinum et nocturnum. Mane, praeter pueros, hellunes *Ientaculo* delectabantur: qui ipsi *Comisationi* praeterea vacare solebant, quae fuit post legitimam altera coena ad multam noctem producta. Quare Suetonius de *Vitellio* (XIII) narrat: « Epulas trifariam semper, interdum quadrifariam dispartiebat, in ientacula, et prandia, et coenas, comisationesque.

(*Ad proximum numerum*).

S. A.

De artibus curandi tuendique corporis.

I.

De quiete et exercitiis.

Motum ad sanitatem multum conferre, nemo ibit negatum. Nomine motus omnis generis exercitia intelligo, quales sunt ambulatio, cursus, saltus, equitatio, vectio, navigatio, et cetera huiusmodi. Apud veteres quinque exercitorum genera in laude erant posita: cursus, lucta, pugilatus, sal-

¹ *Epist. fam.*, IX, 26.

² IV, 51.

³ IX, 1.

⁴ III, 25.

tus; iactus disci, saxi et iaculi. Qui in his exercitationibus excellebant πένθοι, seu, ut apud Festum, quinquetiones dicebantur.

Ceterum, motus de quo loquimur, membris corporis soliditatem affert, calorem nativum auget, adeoque ὀστάθεια aliquam inducit, quando corpora, quae exercitationibus et laboribus induruerunt, externis iniuriis non facile sunt exposita, ut ad auram frigidiusculam vel urentem solis radium, illico Herculem implorent, quem admodum illi qui otio liquescunt et cum Sardanapalo culinam curant.

Motum comitetur expedita nutritio, quia calorem excitat, qui digestionem et appositionem promovet.

De utilitate motus ingeniose scripsit Palingenius:

*Exercere etiam corpus mediocriter apto
Tempore conducit multum, nam causa caloris
Est motus, stomachumque iuvat roburque reducit,
Humoresque super vacuos putresque resolut.*

Quia vero exercitorum magna est diversitas, quorum quaedam non omnia corporis membra aequaliter exercent, sed nonnulla magis afficiunt seorsim – (gratia exempli, cursus exercet crura, remigatio brachia, vociferatio thoracem, omnesque partes formandae voci destinatas) – eligant qui studiis vacare solent illa pae ceteris, quae, quantum fieri potest, universum corpus uniformiter moveant. Quamobrem medicorum alpha Galenus, parvae pilae lusum commendavit, de quo libellum in lucem edere et relinquere voluit.

Sphaeristerium etiam cum globis et annulo ferreo laudem iure meruit: nos alias pilis ludendi species hodie habemus, inter quas illa eminet, quae pilam reticulo mittit ad locum destinatum intra quatuor parietes. Huc accedit illud exercitium, quo folliculus coriaceus, aere repletus, brachiali ligneo propulsatur in aërem, etc.

Refertur inter exercitia saltatio, non circulatorum, quae impetuosa corporis agitatione, periculosa, quin etiam indecora

merito censemur; sed quae modesta est, aliquid virile, decorum, ac generosum servat: reges ipsi hanc artem exercabant, et philosophi, Socrates, Plato aliique, eam in deliciis habebant. Promovet enim morum elegantiam, concinnam membrorum corporis compositionem, motumque decorum.

Natandi quoque exercitium iam a Graecis et Romanis adhibitum est, quo multi fortissimi viri in summis periculis constituti vitam servarunt, ut Iulius Caesar, Sertorius, Scaevola. Ne utilitatem dicamus, quam illa corpora, quae maxime humectationem ac refrigerationem postulant, hoc exercitio consequuntur.

Neque dicam de arte insiliendi ac regendi equos...

Quia itaque inter exercitia quaedam reperiuntur vehementia ac laboriosa, quaedam mediocria, nonnulla levia, in rem erit eorum qui in studia incumbunt, ut quilibet hic terreni sui tabernaculi constitutionem et conditionem pensiculatus perpendat; nam corpora valida ac robusta facile vehementiora exercitia ferunt; at graciliora moderata eligant ne vires deiiciantur, spiritus dissipentur et in calidioribus temperamenti accendantur; nam huius temperamenti homines, potius ad udorem quam sudorem moveri oportet; istud est, moderate et tamdiu, donec cum florido colore rorida quaedam intumescens in corpore deprehendantur. Ex quo iterum emergit illud: « Aestate breviorem, Decembribus autem horis, diurniorem exercitationem esse commendabilem. »

Aestate, exercitia sub umbra, *patulae sub tegmine fagi* instituta, merito illis praefreruntur, quae in libero et aestuoso aere suscipiuntur, sub sole; haec enim humores fundunt et corpus nimis calefaciunt; quod pae ceteris observabunt illi, qui saepe caput dolent, quibus cerebrum est imbecillius. Neque hoc nauci aestimant

dum, quod exercitia prandio et coenae sunt praemittenda, alias calor dissipatur, concoctio turbatur et cibi semicotti e ventriculo abitionem maturant: hinc cruditati et variis morbis via sternitur. Id quod iuvenes imprimis observabunt, qui equitationi, palaestrae, saltationi in academiis operam dare consueverunt.

Interea tamen lenis deambulatio non proscribitur post pastum, quae efficit ut cibi sensim sidant ad ventriculi fundum, id quod est in rem bonae digestionis.

Studiosi et hoc in genere auream ament mediocritatem, ne malis semitam aperiant aut inerti quiete torpescant et contabescant, sed ut alternis vicibus quies et motus decenter excipient. Nam etiam in hoc passu adamant alterna Camoena.

DR. HAVEMANN.

Colloquia varia eademque familiaria latine composita

Rei argumentum.

Nuperrime, quum Urbem meis negotiis peterem, in ipso prope Romae limine, in peregrinum occurri, qui longe veniens, atque italicae linguae nescius, magnis in angustiis versabatur. Ad me tamen, qua vero causa nescirem, confidentius accessit, et patro sermone a me plurima postulavit. Ei libero ore, sed Romanorum eloquio usus, respondi:

— Tu e Germania profectus, tuorum magistrorum exempla sequutus, Romanorum veterum lingua certe calles; ac propterea romane te loqui iubeo, sique omnia quae tibi lubent explanare potero.

— Tu facis ut bono sim animo. Si scires mei pectoris angustias! Namque quum Urbem appropinquarem, magnus subitusque timor me incessit, qui totam prope-

modum laetitiam immortalis Urbis visendae minuit primum et mox penitus delebat.

— Qua de causa?

— Mente enim mea diu multumque haec mecum ipse volutabam: quomodo peregrinus, qui unice germanico meo sermone utor, aliarumque nationum linguae omnino nescius, quomodo, inquam, per Roman scite atque commode deambulare potero, eiusque vetera invisere monumenta atque admirari, quae passim, recentiore vocabulo vos *pulcritudines* appellatis, si novam Romanorum linguam plane ignorem?

— Loquere latine!

— Et sufficit? Tu rem incredibilem narras!

— Sed veram! Romae enim, in praesentiarium, vel tantillus puer tantilla verba nunc latina didicit et tibi tutissime recitat, quasi, plane dixerim, quum Roma cuncta dominaretur. Litterae enim latinae haud sunt amplius, ut paullo ante, pestilenti sidere afflatae, sed suum in scholis apud nos locum habent. Hoc nomine per compita et per vicos si pueros forte, qui alares vagantur, latine fando interrogas, rectius tibi fortasse respondere paratos invenies.

— Hoc mihi magnae levationi est.

— Attamen nimis ne crede colori! Et noster Phaedrus optime nos monet: *Decipit prima frons multos*. Omnes utique in scholis linguae latinae vacant; eam tamen non omnes similiter arripiunt. Tu vero si Urbem nunc primum petis, et tuto pede incedere cupis, latino sermone utere, et facile invenies qui te intelligat, te doceat teque veluti manu perducat.

Interea immānis curruum machina, vi aquae evaporatae acta, viciniorem Urbem acutissimo sibilo salutat, omnesque peregrinos monet itineris terminum appropinquare. Quae rerum hominumque turba atque confusio!

Dolens quod subitus ad Urbem adventus nostra colloquia abruperit, et multos sermones, quos cupide serebamus, intercepit, comitem, quem vidi etiam inter suos colloquenter, voce vultuque salutavi omnia bona auspicatus, et Romam, nescio quid meditatus, sum ingressus. Verum hac optime occasione arrepta, ex una in aliam transiens sententiam, hanc tandem sum amplexatus: - Et si in omnium commodum haec ipsa colloquia in vulgus ederem, quid mali? Nonne, immo, utilitatis aliquid?

Manum ad opus admovi, sicque *Almam Romanam* adivi.

I. B. FRANCESIA.

ROMA SACRA

Ex Congregatione S. Officii.

DE «SENSUALI» ET DE «SENSUALI-MYSTICO» LITTERARUM GENERE.¹

Inter mala huius aetatis funestissima, quae doctrinam christianam de moribus penitus subvertunt, atque animabus Iesu Christi emptis pretioso Sanguine, admodum nocent, imprimis numeranda sunt ea litterarum genera, quae «sensualitati» et libidini aut etiam lascivo cuidam «mysticismo» indulgent. Huiusmodi sunt praecipue fabulae romanenses, narratiunculae commenticiae, dramata, comoediae, quarum quidem scriptorum incredibiliter foecunda sunt haec tempora quotidieque maior ubique copia diffunditur.

Quae ingeniorum commenta quibus tam multi, maximeque iuvenes, tantopere capiuntur, si pudoris et honestatis finibus, non sane angustis, continerentur, non solum sine fraude

delectare, sed etiam ad legentium mores confirmandos prodesse possent.

Nunc vero satis dolere non licet, ut dictum est, ex hac affluentia librorum, in quibus magna cum fascinatione nugacitatis par inest turpitudo, gravissimam animarum iacturam exsistere. Etenim quam plures huius generis scriptores fulgentissimis imaginibus impudica facta depingunt; obscoenissima quaeque, modo tecte, modo aperte et procaciter, omni castimoniae lege neglecta, enarrant; subtili quadam analysi vitia carnalia vel pessima describunt eaque cunctis orationis luminibus et lenociniis exornant, adeo ut nihil iam in moribus inviolatum relinquatur. Id omne quam perniciosum sit, praesertim adolescentibus, quibus fervor aetatis difficiliorem efficit continentiam, nemo est qui non videat. Volumina autem illa, tenuia saepe, parvo venalia prostant apud bibliopolas, per vias et plateas civitatum, in stationibus, quae dicuntur, viae ferreae, eademque in manus omnium mira rapiditate veniunt et familias christianas in magna et luctuosa frequenter discrimina adducunt. Nam quis ignorat litteris eius modi phantasiam fortiter excitari, effrenatam lidi binem vehementer accendi et cor in coenum turpitudinum trahi?

Ceteris vero fabulis amatoriis multo peiores solent ab iis proferri qui, horribile dictu, pabulum morbosae sensualitatis rebus sacris cohonestare non verentur, amoribus impudicis quandam pietatem in Deum et religiosum mysticismum, falsissimum quidem, intexendo: quasi Fides cum rectae vivendi normae negligentia, imo impudentissima initiatione, componatur et virtus religionis cum morum depravatione consocietur. Contra, sanctum est vitam aeternam neminem consequi posse, qui, licet veritates divinitus revelatas vel firmissime credit, praecepta tamen a Deo data non custodit, quum christiani hominis ne ipsum quidem mereatur nomen quicunque fidem Christi professus, Christi vestigiis non ingreditur: «Fides sine operibus mortua est» (IAC., 2, 26), monuitque Salvator noster: «Non

omnis qui dicit mihi Domine, Domine, intrabit in regnum caelorum, sed qui facit voluntatem Patris mei, qui in caelis est, ipse intrabit in regnum caelorum» (MATT., 7, 21).

Ne quis vero illa opponat: in pluribus illorum librorum nitores et ornamenta orationis vere laudanda inesse, psychologiam hodiernis inventis congruentem paeclare doceri, lascivas autem corporis voluptates eo reprobari quod exprimantur, ut sunt, foedissimae, aut quod interdum cum conscientiae angoribus coniunctae ostendantur, vel quod patetiat quam saepe extrema turpissimi gaudii luctus cuiusdam poenitentiae occupet. Nam neque scribendi elegantia, nec medicinae aut philosophiae scientia - si modo his litterarum generibus ea continentur - nec mens, quaevis ea sit, auctorum impedire unquam possunt quominus lectores, quorum generatim, propter naturae corruptionem, magna est fragilitas magnaque ad luxuriam propensio, paginarum immundarum illecebris sensim irretiti, et mentibus pervertantur et cordibus depraventur, ac, remissis habenis cupiditatim, ad sceleram omnis generis delabuntur, vitamque ipsam, sordibus oppletam, fastidientes, haud raro se ipsi interimant.

Ceterum quod mundus, qui sua quaerit usque ad contemptum Dei, his libris delecatetur, eosdemque divulget, mirandum non est; sed maxime dolendum, a scriptoribus, qui christiano nomine se iactant, operam studiumque in tam exitiosas litteras conferri. Numquid fieri potest ut principiis ethicae evangelicae adversando, adhaereatur Iesu benedicto, qui omnibus, ut carnem cum vitiis et concupiscentiis suis crucifigant, praecepit?

«Si quis vult - inquit - post me venire, abneget semetipsum, et tollet crucem suam, et sequatur me» (MATT., 16, 24).

Atque eo quidem audaciae et impudentiae scriptores processisse non paucos videmus, ut ea ipsa vita suis libris in vulgus spargant, quae Apostolus vel nominari a christifidelibus vetuit: «Fornicatio autem, et omnis immunditia... nec nominetur in vobis, sicut decet

santos» (*Eph.*, 5, 3). Discant isti tandem aliquando se duobus dominis servire non posse, Deo et libidini, religioni et impudicitiae. «Qui non est mecum - ait Dominus Iesus - contra me est» (MATT., 12, 30), ac certe cum Iesu Christo non sunt scriptores sordidis descriptionibus bonos depravantes mores, qui societatis civilis ac domesticae sunt verissima fundamenta.

Itaque perspecta litterarum lascivarum colluvie, quae quoquo anno latius omnes fere nationes inundat, Sacra haec Suprema Sancti Officii fidei et moribus tuendis praeposita Congregatio, Apostolica auctoritate ac nomine SS. D. N. Pii Divina Prov. Papae XI, omnibus locorum Ordinariis mandat, ut omni qua possunt ope tanto tamque praesenti malo mederi conentur.

Profecto ipsorum est, qui a Spiritu Sancto positi sunt regere Ecclesiam Dei, in omnia, quae in suis dioecesis typis imprimantur et edantur, solerter diligenterque invigilare. Neminem autem illud effugit, libros, qui toto orbe hodie vulgantur, longe crebrios esse quam qui a Sede Apostolica examini possint subici. Propterea Pius X s. r. Motu proprio «Sacerorum Antistitum» haec edxit: «Quicumque in vestra uniuscuiusque dioecesi prostant libri ad legendum perniciosi, ii ut exsulent fortiter contendite, solemni etiam interdictione usi. Etsi enim Apostolica Sedes ad huiusmodi scripta e medio tollenda omnem operam impendat, adeo tamen iam numero crevere, ut vix notandis omnibus pares sint vires. Ex quo fit, ut senior quandoque paretur medicina, quum per longiores moras malum invaluit».

Nec vero talium voluminum et opuscularum pleraque, quamquam perniciossima, speciali Supremae huius Congregationis censura plecti valent. Quare Ordinarii ex canone 1397 § 4 C. I. C. per se aut per Consilia a vigilantia, quae quidem Summus idem Pontifex, litteris encyclicis «Pascendi dominici gregis» instituit, sedulo naviterque gravissimum istud munus explere studeant; neque

¹ Instructio d. d. 3 mens. Maii 1927.

opportune denunciare in dioecesanis Commemtariis praetermittant eosdem libros uti dannatos et quam maxime noxios.

Præterea quis ignorat Ecclesiam generali lege iam statuisse, ut libri pravitate infecti, qui morum integritatem data opera vel ex professo laederent, vetiti haberentur omnes, proinde ac si in *Indicem* librorum prohibitorum relati essent? Consequitur inde ut peccatum letale ab iis admittatur qui sine permissione debita librum non dubie salacem legant, etiamsi ab auctoritate ecclesiastica non sit nominatim damnatus. Et quia de hac re, maximi quidem momenti, falsae et extiosae opiniones obtinent inter christifideles, ideo locorum Ordinarii pastoralibus admonitionibus curent, ut imprimis parochi eorumque adiutores animum in id intendant, et fideles opportune edoceant.

Insuper omnibus declarare qui libri nominatim, pro singularum dioecesum necessitatibus, ipso iure prohibiti sint Ordinarii ne omittant. Quod si fideles a volumine quopiam arcere efficacius celeriusque se posse existiment si peculiari decreto illud improbent, hoc suo iure omnino utantur oportet sicut, gravioribus causis postulantibus, id ipsum consuevit S. Sedes, ad praescriptum canonis 1395 § 1 C. I. C.: «Ius et officium libros ex iusta causa prohibendi competit non solum supremae auctoritati ecclesiasticae pro universa Ecclesia, sed pro suis subditis Conciliis quoque particularibus et locorum ordinariis».

Denique Suprema Sacra Congregatio omnes Archiepiscopos, Episcopos et reliquos locorum Ordinarios iubet, occasione relationis dioecesanae, quidquid contra libros lascivos statuerint et exsequuti sint, Sancto Officio manifestare.

Lectio certa prodest, varia delectat: qui, quo destinavit, pervenire vult, unam sequatur viam, non per multas vagetur: non ire istud, sed errare est.

Non refert quam multos, sed quam bonos habeas libros.

SENECA.

ANNALES

Oeconomicus Genevensis convenitus.

Genevae conventus alter, mense Maio, habitus est multarum nationum, ad pactiones de commercii inter omnes populos instituendas. In quo, postquam rerum status per omnem orbem late in examen est revocatus tum circa negotia quae quaestus causa exercentur, tum circa agrorum cultus, quum ad conclusiones ventum est, acris disceptatio exarsit hinc inter privilegiorum fautores, inde inter assertores libertatis. Tum denique legati in id consensere, ut coetus tres constituerentur, qui, rebus sedulo perpensis, cautiones essent proposituri de industriae artibus, commerciis et agricultura, quae ex angustiis, quibus in dies urgetur, Europam - et fortasse non Europam unam - eripere valeant. Utinam!...

**

Anglicum cum Russia discrimen.

Interea grave inter Angliam Russiamque discrimen ortum est. Constat, inter duos populos commercii foedus fuisse iam a tempore initum; ex quo factum est, ut «Sovietica» legatio ad ipsa commercia moderanda sedem suam Londini posuerit. Anglico vero gubernio innotuit, sub commerciorum specie, civilem Bolscevicorum et politicam actionem a legatione ipsa agitari, imo eam et documentorum Anglici regni possessionem sibi quaerere. Itaque Londinensis magistratus publicae securitati praepositus, quadam die, ex improviso, legationis sedem invasit, omniaque eius loca, nec sine favorabili exitu, pertentavit.

Clamare inde Moscovitarum gubernium et populus; violati hospitii Anglicos ministros accusare, minari... Chori partes sibi sumit «laburistarum» Anglici factio,

eo fortasse magis, quod irae plena ob iritos suos conatus factos in legis rogationem, quae manus labores moderaretur opificumque ex condicto ab operibus deserentes coerceret: instat, ut quaestio iudicario publicorum legatorum coetui dirimenda tradatur... Frustra rursus; quinimo publicus coetus legibus ferendis commercii foedus abrogat, et quamlibet coniunctionem amicitiamque cum Russico gubernio rescindit.

Ominemur ne ultra procedatur!

**

Hispanica festa.

Cum magno exultantis populi concursu et obsequii amplissimis significationibus, per Hispaniam omnem solemnia celebrata sunt in Alfonsi XII regis honorem, vigesimo quinto anno expleto, ex quo ille solium concendit.

Liceat et nobis fraterno animo Hispanorum laetitiae participes fieri, votaque Deo efferre, ut salvum, felicem Augustum virum diutissime sospitet!

POPULICOLA.

VARIA

Brachmanae.¹

Malabaricus rex in primis Indiae clarus perhibetur ac potens; quippe quem ceteri eius tractus reges principem ac superiorem agnoscent, et patrio sermone *Zamorinum*, idest imperatorem appellant. Is quattuor ordinum homines habet in suo regno: dynastas ac satrapas, quos vulgo *Caimales* vocant; sacrorum antistites et procuratores: ii vetustissimae originis et nominis *Brachmanae* sunt; rei bellicae studiosos, qui *Naires* dicuntur; quartum obtinent locum opifices et agricolae; reli-

¹ Ex MAFFEI historiis.

quum vulgus institutorum est, magna ex parte Arabum, Persarumque et Aegyptiorum ex haeresi Mahometana et Iudaica, qui pretiosis mercibus admirabili solertia et peritia permundis, ad amplas ferme opes pecuniasque perveniunt.

Sed apud omnes praecipuo in honore Brachmanae sunt, patetque ea secta latissime; horum scitis omnia publica et privata sacra subiecta sunt; hi caeremonias et iusta funebria suo arbitratu praescribunt; iidemque magno suo quaestu prodigia, sortes, auguria et omina interpretantur; horum disciplina institutisque reges ipsi imbuntur, omnibus magnis parvisque in rebus mirandum in modum illis obnoxii. Sed non unum est Brachmanarum genus; quippe alii liberis operam dant vivuntque in hominum frequentia; alii caelibem agunt vitam, quos hodie proprio vocabulo *Iogues* appellant, *Gymnosophistas* olim Graeci dixerunt: iisque partim longissime peregrinantur, stipem emendantes, et victus vestitusque asperitate nacti existimationem ac fidem, credulas hominum mentes portentosis mendaciis, variisque superstitionibus in fraudem impellunt: partim in solitudinibus aviis et subterraneis specibus durissimo vitae genere, inedia, vigilia, nuditate, frigoris aestusque patientia semetipsi discruciant, abstinentque ab omni corporis voluptate ad certum annorum spatium; quo exacto, in *Abdutos* (id nomen ordini) magna cum gloria referuntur. Ii, tamquam humano fastigio celsiores, et omnium rerum licentiam adepti, nullis iam tenentur legibus, et in omni scelerum et flagitorum genere impune voluntur. Est etiam suus *Iogibus* rector maximus, qui vectigalia perampla dispensat, vocatosque ad se certis temporibus impostores, varias in regiones ad praedicanda impiae vanitatis deliramenta dimittit. Illi omnes, mirum quam densa in caligine, et quanta in veritatis ignoratione versentur!

* *

Leo aegrotus lupus et vulpes.¹

Senem leonem in spelunca aegrotantem visitatura veniebant animalia, vulpe excepta. Lupus occasione arrepta, vulpem apud leonem accusavit, quippe quae nihil faceret ipsorum regem, quem visere dignabatur. Haec dicenti adfuit vulpes et postrema lupi verba audivit. Leo in ipsam infremere. Sed vulpes se defendendi facultate impetrata: «Quisnam vero - ait - ex tota visitantium turba de tua salute sollicitus fuit, quantum fui ego, quae in omnem partem circuivi medicinam tibi quaesitura, quam tandem inveni?» Leo anxius petere quaenam haec esset: - «Excoriati lupi - ipsa inquit - pellem calidam tibi induere». Dein ad lupum laniatum morentemque conversa: - «Dominum, - ait, - ad benevolentiam movere oportet, non ad odium neque ad iram».

* *

Pro iudicibus mensarum elegan-
tibus.

ESCARUM ORDO:

Avellanae gallinaceae in iure flui-
tantes.

Acupenseris filula americano ritu.

Coturnices assae, anserino iecore far-
tiae.

Oluscula et lycopersica esculenta.

Bromelia ananas congelata.

Ofellae ex amygdalis.

* *

Locosa.

Pater Tuccio:

— Sume decem haec chilogrammata funium, fratri meo adducturus.

Tuccius sese sarcina onerans:

— Equod pondus! Fuissent saltem decem gossypii chilogrammata!

Tuccius schola redux festive matri:

— Nummos, quos mihi promisisti tandem repetere possum: nondum enim in negligentium subselliis sedeo!

— Itane vero? Ut miraculum sis operatus?

— Nullum miraculum: subsellia hodie resina illita sunt!

* *

Aenigmata.

I.

Oppositi pluviae si splendid lumina Phoebi,
Condecoro vitta versicolore polum.

Litterulam muta: fio mendicus, egenus,
Aulam Dulichii suetus adire ducis.

II.

Pars prior arridet terrae de vertice caeli;

Altera pars mensem dissecuuisse solet.

Partibus his mixtis quod prodit, lector amice,
Id summo totum dicere iure potes.

Aenigmata in superiore fasciculo proposita his respondent: 1) *Arista, Crista*; 2) *Papa-ver.*

Libri dono accepti.

Virgilio scacciato dal campicello. — Traduzione in versi italiani di DUILIO ZUANELLI del carme di Francesco Sofia Alessio: *Ver-gilius agello pulsus.* — Pieve di Soligo, typis Boschiero et Bernardi, 1927. (Ven. lib. 5).

Sac. CAMILLUS COLLI LANZI. *Theologia moralis universa iuxta codicem iuris canonici* in memoriae auxilium aptiori methodo digesta; seminariis, examinatoribus, et concursum adeuntibus perutilis. — Vol. II: *De Virtutibus Theologicis; De Virtutibus Moralibus; De Virtute Religionis; De Virtute Iustitiae.* — Taurini-Romae edid. officina libraria Mairietti, MCMXXVII. (Ven. lib. 16).

Dr. JOSEPHUS FORNARI, *Moderator, Sponsor.*

ROMAE, TYPIS POLYGLOTTIS VATICANIS.

¹ Ex italicis fabulis NICOLAI TOMMASEO.